

BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU'NUN ŞİİRLERİNDE MEYVELERİN ÖNEMİ ve KULLANILIŞI *

Yard.Doç.Dr.Bedri Aydoğan
ÇÜ Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
baydogan@cu.edu.tr

ÖZET

Bedri Rahmi Eyuboğlu şiirlerinde meyvelere fazla önem ve yer veren bir şairdir. Bir kitabına (Karadut) meyve adı vermesi bunu gösterir. Meyveleri şiirlerine de ad olarak koymuştur. Meyve sözcüğünü de şiirlerinde sıkça kullanır. Yine meyvenin yanında onunla ilgili başka sözcükler de yer alır. Bahçe, çiçek, yaprak, çekirdek, asma ve salkım sözcüklerini buna örnek olarak gösterebiliriz. Onun şiirlerinde meyveler başka pek çok özellikleriyle karşımıza çıkar. Temalarında, dil ve üslubunu oluşturan öğelerde de meyvelerden yararlanır. Bu yazı iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Bedri Rahmi için meyvelerin neden önemli olduğu, ikinci bölümde meyvelerden ne biçimde yararlandığı incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Bedri Rahmi, meyve, karadut.

ABSTRACT

Bedri Rahmi Eyuboğlu is a poet who emphasizes and uses the fruit a lot in his poems. He even give one of his boks the name of a fruit: Black-malberry. He also named some of his poems after come fruits. He uses the word fruit quite often in his poems besides several other related words such as: garden, flower, liaf,seed or grape-vine. In his poems fruits come up with many other specialities. He also uses them in his themes and charecteristic structures of his style. This article is composed of 2 parts. In the first part the reason of the importance of fruits for Bedri Rahmi Eyuboğlu and in the second part how he uses them are studies.

Key words: Bedri Rahmi, fruit, black-malberry.

Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun Şiirlerinde Meyvelerin Önemi :

Bedri Rahmi Eyuboğlu şiirlerinde meyvelere fazlaca önem ve yer veren bir şairimizdir. "Hiçbir şair meyvelerden onun kadar söz etmemiş ve şiirinde onun kadar yararlanmamıştır" yargısının abartılı sayılmayacağını düşünüyorum. Meyvelere verdiği önemi bir şiir kitabına meyve adı koymasından da anlıyoruz¹. 1948 yılında çıkardığı

*Bu yazı 14-15 Nisan 2004'te Marmara Ü. Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezinin düzenlediği Türk Kültüründe Meyve konulu sempozyumda "Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun Şiirlerinde Meyveler" başlığıyla bildiri olarak sunulmuştu. Bildiri yazıya dönüşürken gözden geçirildi ve genişletildi.

¹ Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun şiir kitapları şunlardır:
Yaradana Mektuplar(1941)

ikinci kitabının adı “*Karadut*”tur. Bu kitabında “*Karadut*”, “*Karadut II*” adlarıyla iki de şiiri yer alır. Şiirlere ya da bir kitaba meyve adı verilmesi önemli midir, önemli bir gösterge midir diye sorulabilir. Yanıt, evet elbette önemlidir. Çünkü adlar simgesel özellik taşırlar. Sanatçı yapıtına ad koyarken herhalde o yapıtını ya da bütün olarak sanatını en iyi temsil edecek bir adı seçer².

Bedri Rahmi'nin şiirinde meyvelerin önemli olduğunu dikkatlere daha iyi sunabilmek için, şiirimizin geneline bakıp başka şairlerin meyveleri kitaplarına ad olarak seçip seçmediklerini belirlemek istedik. Bu nedenle şiirimizin son 25 yıllık döneminde 225 şairi kapsayan bir tarama yaptık ve yalnızca bir şairin kitabına yalnız olarak meyve adı verdiğini gördük. Bu sonuç Bedri Rahmi'nin kitabına *Karadut* adını vermesinin dikkate değer bir özellik olduğunu ortaya koydu³.

Karadut (1948)

Tuz (1952)

1953'te ilk üç kitap *Üçü Birden*, 1956'da eklenen şiirlerle *Dördü Birden* adlarıyla yayımlanır.

Karadut 69 (1969)

Dol Karabakır Dol (1974)

Yaşadım (1977)

Biz bu çalışmamızda alıntılarını şu baskıdan yaptık: Bedri Rahmi Eyuboğlu, *Beşi Birden ve Dol Karabakır Dol (Bütün Şiirleri)*, (Baskıya hazırlayan: Mehmet Hamdi Eyuboğlu), Bilgi Yayınevi, Ankara 1985 Alıntılarda önce şiirin adını, sonra kitabın kısaltmasını (DKD) ve sayfa numarasını verdik. Bir dizelik alıntılarda ise kitabın kısaltması ve sayfa numarasıyla yetindik.

² Yazarların kitaplarına ad koymalarını belirleyen bir edebiyat yasası bulunmamaktadır. Onlar kitaplarının adını özgürce seçerler. Elbette bu seçmede bazı öncelikler; dikkate aldıkları ya da önem verdikleri kimi hususlar olmalıdır. Dolayısıyla bir keyfilik veya tesadüfe bırakılmışlık düşünülmemelidir.

³ Taradığımız seçki şudur: Yılmaz Odabaşı, *Son Çeyrek Yüzyıl Şiir Antolojisi 2.b.*, Scala Yayıncılık, 2001.

Bu seçkide Engin Turgut (Bayan Elma, 1997) ile Haydar Ergülen (Nar, Toplu Şiirler I, 2000) şiir kitaplarına meyve adı vermişlerdir. Bunun biri tamlama özelliğindedir. Ahmet Erhan ise bir kitabına *Zeytin Ağacı* (1984) adını vermiştir. Çiçekler ise kitaplara daha sık ad olmuştur. Aynı seçkide 25 şair, kitabına çiçek adı vermiş. Bunlardan beşi iki, biri ise üç kitabına çiçek adı koymuştur. Yalnız bu adların hiçbiri tek sözcük durumunda değildir. Çiçek bir tamlama içinde yer almaktadır. 19 kez en çok gül kullanılmıştır. Bunu karanfil(3 kez), zambak (2 kez) izler. Begonya, fesleğen, gelincik, leylak ve yasemin ise bir kez geçer.

Benzeri bir taramayı Ataoğulları Behramoğlu'nun *Son Yüzyıl Büyük Türk Şiiri Antolojisi*'nden yaptık (2 cilt, 4. b., Sosyal Yayınlar, 1997). Bunun nedeni daha geniş bir zaman dilimini kapsamasıydı. Bu seçkide meyve adı taşıyan şiir kitabına rastlamadık. Yukardaki seçkide yer alan Ahmet Erhan ve Haydar Ergülen bu seçkide de

Bedri Rahmi şiiirlerine de ad olarak meyveleri seçer⁴. O, bir grup şiiirinde oğluna dñnyayı, doğayı, yaşamı ve insanları tanıtmak ister. Tanıtmayı oğluna seslenerek yapar. Bu tutum değişik dñnemlerde yazdığı birçok şiiirinde gñrñlñr. Bazı şiiirlerinde oğlu Mehmed'in adı geçer, bazı şiiirlerinde ise ad vermeden bu iři yapar. Ancak onun oğlu Mehmed'e hitaben yazdığı ve başlığında oğlunun adını geçirdiği beř şiiir vardır ki diğerlerinden ayrılır. *Yaradana Mektuplar* kitabında bu şiiirlerin dñrdñ arkaya, beşincisi araya giren üç şiiirden sonra yer alır. Bu beř şiiirde takdim sñzcñđñ de geçtiği için ben bunları "takdim şiiirleri" diye adlandırdım. Bunlardan biri "Oğlum Mehmede Meyvelerimizi Takdim Ederim"dir⁵. Bu şiiirde hem meyve sñzcñđñ, hem bazı

varlar. Ancak Bayan Elma ve Nar adlı kitaplar burada yer almıyor. Mutlaka gñzñmñzden kaçanlar da olmuştur, ama sanırım bunların sayısı birkaç taneyi geçmeyecektir. Ayrıca elde ettiğimiz sonuçlar bir ÷nceki seçkidekiyle uyumaktadır. 230 şairin yer aldığı bu seçkide de çiçek adı taşıyan 21 şiiir kitabı var. Adların hiçbiri yalın durumda değil. Çođu, bir çiçek adının geçtiği tamlama biçimindedir. 13 kitap adında yer alan çiçek gñldñr. Diđerleri karanfil (3), lale (2), nergis(1), sñnbñl (1) ve zambak(1)tır.

⁴ Meyve adlarının şiiirimizde ne oranda yer aldığı konusunda da kuş bakışı bir tarama yaptık. Meyve adlarına daha çok rastlayabileceğimiz dñřñncesiyle halk kñltñrñne yakın şairlere daha ağırlık verdik. Dokuz şairin şiiirlerinde geçen meyve adlarını belirledik. Hızlı bir tarama yaptığımız için gñzden kaçırđıklarımız elbette olacaktır. Bununla birlikte bir fikir verebilecek sonuca ulaştık.

Ahmet Kutsi Tecer	(1901-1967):	12
Ali Pñskñllñođlu	(1935-):	27
Behçet Necatigil	(1916-1979):	6
Cahit Sıtkı Tarancı	(1910-1956):	9
Cemal Sñreya	(1931-1990):	10
Necip Fazıl Kısakñrek	(1905-1983):	Yok
Faruk Nafiz Çamlıbel	(1898-1973):	3
Ömer Bedrettin Uşaklı	(1904-1946):	9
Sabahattin Ali	(1907-1948):	3

Bu şairlerden Cahit Sıtkı, Ömer Bedrettin, Behçet Necatigil birer, Cemal Sñreya ise iki şiiirine meyve adı vermiştir. Şiiirlerde geçen meyve adlarının kullanılışında da ayrıcalıklı bir durum yoktur. Çođunluđu bir meyve ya da ağacının adı olarak geçer. Çok azında meyveler ÷zel bir anlam ve ÷zgñnlñk kazandırılarak kullanılmıştır. Ahmet Kutsi, Mersin ve Adana'yı işlediği şiiirlerinde portakal, limon, mandalınadan sñz etmiştir. Bunlar en basit dñzeyde, anılan kentlerde bolca yetişen meyveler olarak geçmektedir. Adana deyince akla narenciyenin gelmesine bağlı bir durumdur. Ali Pñskñllñođlu'nda çok kullanıldığını belirlediğimiz meyvelerin ise birkaç şiiirde toplandığı dikkati çeker.

⁵ Oğlum Mehmede Gñkyñzñnñ Takdim Ederim	(10 dize)
Oğlum Mehmede Evlerimizi Takdim Ederim	(8 dize)
Oğlum Mehmede Meyvelerimizi Takdim Ederim	(25 dize)

meyvelerin adı, hem de parça bütün ilişkisi içinde meyveyle ilgili başka sözcükler sıkça geçer.

Bedri Rahmi'nin ikinci kitabına adını veren "Karadut" ile ilk kitabında yer alan "takdim" şiirlerinden meyvelerimize ilişkin olanı dışında meyve adlarını verdiği şiirleri kitapta yer alış sırasına göre şunlardır:

Can Eriği,
Kiraz Ayı Geliyor,
7 Tane Erik Ağacı,
Mürdüm,
Badem,
Çitlenbik,
İri Şeftali,
Elmanın Kabuğu,
Üzüm Yeşili.

Bedri Rahmi bir meyveyi ad olarak seçmediği bazı şiirlerinde de meyveleri anlatır. "Deli mi ne?..." adlı şiirinin meyvesi vişnedir.

"Deli mi ne?..."

Deli vişne
Deli fişek
Delirdin mi sen
Dalların kırılacak
Deli mi ne
Bastıbacak
Boyuna bosuna bak." (Deli mi Ne?..., DKD, 229)

Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun meyvelere verdiği önem söz varlığına da yansıyor. Meyve sözcüğü 31 kez tekil durumda geçiyor. 18 kez de çoğul olarak kullanılmış. Bazen meyve sözcüğü ve çeşit olarak meyveler şiirlerinde doğrudan geçmez, ancak meyveyle ilgili başka sözcükler yer alır. Bahçe ve bağ bunlar içinde önemli olanlardandır. Bedri Rahmi bir mekan olarak bahçeyi çok sık karşımıza çıkarır. Meyve onun içindeki öğelerden biridir, ama önemlidir. Bahçe sözcüğü belli bir sayısal yoğunluğa ulaşarak kullanılmıştır. Bazen onun yerini eş anlamlısı bağ alır. Bahçe, çayırı, çimeni, dikenini; otu, yoncası, asması, üzümü, salkımı; tohumu, tomurcuğu, filizi, fidanı, özellikle çiçeği, ağacı, dalı ve meyvesi, her türlü ıtırı, kokusu ile onun şiirindedir. Meyveler bahçedeki gibi, yalnızca kendisi olarak değil kendisiyle ilgili parçalar

Oğlum Mehmede Ağaçlarımızı Takdim Ederim (18 dize)

Oğlum Mehmede Büyük Şehirlerimizi Takdim Ederim (18 dize)

İlk dört şiir arka arkaya yer alır. Araya üç şiir girdikten sonra beşinci şiir gelir.

halinde de geçer. Bu kez onları kabuğu, dilimi, salkımı, çiçeği, çekirdeği, yaprağı, kokusu ve rengiyle görürüz.

Şimdi de hangi meyvelerin Bedri Rahmi'nin şiirlerinde kaç kez geçtiğine ilişkin bir liste verelim:

Armut	7
Ayva	5
Badem	9
Böğürtlen	1
Ceviz	1
Çilek	3
Çitlenbik	1
Dut	6
Elma	13
Erik	14
Fıstık	1
Hıyar	2
İğde	7
İncir	7
Karadut	3
Karamık	1
Kareymiş	4 (Kestane)
Karpuz	10
Kavun	3
Kayısı	2
Kızılıçık	1
Kiraz	25
Kocayemiş	1
Limon	1
Muz	3
Nar	11
Portakal	10
Şeftali	3
Üzüm	17
Vişne	5
Zaguda	1 (Salamura yapılmış yeşil zeytin)
Zeytin	3

Bu meyvelerden üzüm bazen çavuş, yapıncağ gibi cinsleriyle, bazen de asma denilerek ağacıyla kullanılmıştır. Aynı şey erik için de geçerlidir. Bedri Rahmi can ve mürdüm olarak eriği iki cinsiyle şiirine sokar. Meyveler çağla olarak da onun şiirinde geçerler. Bedri Rahmi, Karabiber adlı bir şiirinde ise karabiberin ne olduğuna karar veremez. Gerçekten de insanların gözünde ve zihninde standart bir meyve anlayışı,

belki tanımı vardır. Bazı meyveler bu tanımın içinde kolayca yerlerini alırken bazıları kuşku yaratmaktadır. Şeftali, kiraz, üzüm herkesin gözünde tartışmasız olarak meyvedir. Kestane, hıyar, çitlembik ve karamuğa gelince bu kesinlik ortadan kalkıyor. Bedri Rahmi de karabiber konusunda bu nedenle kararsızdır. Karasızlığını şöyle dizelere döküyor:

“Bir çınar boyunca karabiber
İnsanın başı döner
Çiçek mi, meyva mı, tohum mu nedir
Nar tanesi gibi pırıl pırıl
Çingene pembesinden sıcak” (Karabiber, DKD,168)

Bedri Rahmi'nin şiirlerinde 31 meyve adı geçiyor. En sık kullanılanlar kiraz, elma, nar ve portakaldır. Meyvelerin kullanımında bir şey dikkati çekiyor. Bazı meyveler aynı şiirde birçok kez geçiyor. Üzüm “Üzüm Yeşili”, badem “Badem”, kiraz ise “Kiraz Ayı Geliyor” adlı şiirlerde toplanmış. Bununla birlikte üzüm ve kiraz Bedri Rahmi'nin başka birçok şiirinde de yer alır. Badem ise yalnızca bu şiirde geçer.

Bedri Rahmi'nin şiirlerinde az geçen ama şiire damgasını vuran meyveler vardır. Karadut ve zeytin gibi. Bu meyvelerin yer aldığı iki şiir var ki Bedri Rahmi'nin en çok sevilen, okunan ve hatırlanan şiiridir. İnternet sitelerindeki şiir seçkilerinin çoğunda yer alması da şiirin çok bilindiğinin ve okunduğunun bir göstergesidir.

“Sitem
Önde zeytin ağaçları arkasında yar
Sene 1946
Mevsim
Sonbahar
Önde zeytin ağaçları neyleyim neyleyim.
Dalları neyleyim
Yâr yoluna dökülmedik dilleri neyleyim.
Yâr yâr!.. Seni kara saplı bir bıçak gibi sineme sapladılar
Değirmen misali döner başım
Sevda değil bu bir hışım
Gel gör beni darmadağın
Tel tel çözülp kalmışım.
Yâr yâr
Canımın çekirdeğinde diken
Gözümün bebeğinde sitem var.” (Sitem, DKD,103)

Sitem şiirinde zeytin ağaçları ilk bakışta bir fon, bir görüntü değerine sahip. Gerçekte ise şiirin yarısını kaplayan, şiire zenginlik veren önemli bir öge değerindedir. Ağaçlar kadar dalları da vurgulanıyor. Bir çoğulluk duygusu yaratılıyor. Sevdası da çoktur, dağılışı da. Dağılmadaki çokluğu tel tel olmakla yansıtır.

Bedri Rahmi, İnsan Kasidesi adlı şiirinde meyvelere düşkünlüğünü şöyle itiraf eder:

“Oğul oğul
Şair olmasına şairsin
Amma velâkin itiraf eyle ki
Hep kadınlara ve meyvalara dairsin.” (İnsan Kasidesi, DKD,124)

“Eren’e Mektup” şiirinde ise meyvenin tadını arayan bir Bedri Rahmi’yle karşılaşıyoruz.

“Aramak aramak aramak milyon kerre
Tadını meyvenin
Tuzunu dalın
Cilasını yeşil yaprağın” (Eren’e Mektup, DKD, 128)

Aynı şiirde meyvesini koruyan ağaca hayranlığını dile getirip, bir ağaç gibi meyve vermenin güçlüğü anlatır. Ona göre güzel nasıl faydalıysa insan da meyveli olmalıdır.

“Ne güç bir ağaç misali meyve verebilmek
Koruyabilmek tomurcuklarını kurttan kuştan
Yapraklarını kurudan yaştan
Ne güç mevsimlere dert anlatabilmek
Ne güç bir ağaç misali meyve verebilmek
Sonra kendi ellerimizle devşirebilmek meyvemizi
Uzatabilmek insanlara; alın taze taze diyebilmek
Bir ağaç kadar kadar titiz, bir ağaç kadar temiz
Bir ağaç kadar hilesiz hurdasız ve peygambercesine ahmak
Sormadan çektiğimiz çilenin hesabını
Meyvelerimizin cana değdiğini duymak.” (Eren’e Mektup, DKD, 129)

Buraya kadar Bedri Rahmi’nin şiirinde meyvelerin önemli olduğu ve çok kullanıldığı yolundaki tezimizin dayanaklarını ortaya koymaya çalıştık. Şimdi yeniden Karadut’a dönerek bu şiirin Bedri Rahmi için özel konumunu vurgulamak istiyorum.

“Karadut

Karadutum, çatal karam, çingenem
Nar tanem, nur tanem, bir tanem
Ağaç isem dalımsın salkım saçak
Petek isem balımsın ağulum
Günahımsın, vebâlımsın

Dili mercan, dizi mercan, dişi mercan

Yoluna bir can koyduğum
Gökte ararken yerde bulduğum
Karadutum, çatal karam, çingenem
Daha nem olacaktın bir tanem
Gülen ayvam, ağlayan narımsın
Kadınım, kısrağım, karımsın.”

(Karadut, DKD, 102)

Sevilen biri için yazıldığı çok açık olan bu şiir şairin sevgisinin büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Mehmet Kaplan Şiir Tahlillerinin ikinci kitabında “Karadut” adlı şiiri değerlendirmesine “Karadut şiirinde Bedri Rahmi Eyuboğlu karısına karşı olan sevgisini ifade ediyor.” cümlesiyle başlıyor⁶. Oysa bu şiir Bedri Rahmi’nin karısı için değil, evliyken sevdiği bir Ermeni kızı için yazılmıştır. Bedri Rahmi’yle akademide heykel öğrencisi olan Mari Gerekmezyan’ın aşkı bilinmiyor olsaydı şiirdeki verilere göre elbette Bedri Rahmi’nin karısına duyduğu sevginin şiiri olduğuna herkes katılacaktı. Çünkü Bedri Rahmi ve karısı Ernestino Letoni’nin de büyük bir aşk öyküleri vardı. 1932’de Paris’te başlayan ülkelerine dönmelerinden sonra birkaç yıl mektuplarla süren bu aşk Bedri Rahmi’nin ailesinin gönülsüz kabulüyle 1936’da evliliğe ulaşmıştır. Karısına karşı böyle büyük bir aşk besleyen Bedri Rahmi daha sonra Mari’ye de âşık olmuştur. Bu aşktan, evlendikten sonra adı Ernestino’dan Eren’e dönüşen karısının haberi vardır. Kendisi de bu aşkı gizlememiştir.

“1940-46 arası, Bedri Rahmi-Eren Eyuboğlu arasına ‘Karadut’ girdi. Heykel bölümünden derslere katılan Mari Gerekmezyan adlı misafir öğrenciyle Bedri Rahmi arasında yaşanan aşk, kulaktan kulağa anlatılan bir sevda masalı oldu.

Bedri Rahmi hiçbir zaman bu ilişkiyi ört bas etmeye gerek duymadı.”⁷

Mari Gerekmezyan 1946’da menenjit-tüberküloza yakalandı. Yeni biten savaşın sıkıntıları sürüyordu. Bedri Rahmi zor bulunan ve pahalı olan ilaçlar için tablolarını sattı, ancak çabaları Mari’nin ölümünü engellemeye yetmedi. Üzüntüsünü şu dizelerle dile getirdi:

“Türküler bitti
Halaylar durdu
Horonlar durdu
Al damar, mor damar, şah damar sustu
Bahçeler put kesildi birer birer
Meyveler salkım saçak taş.
Bir bulut uçardı
Başı boş bedava

⁶ Mehmet Kaplan, Şiir Tahlilleri II, 1.b.,Baha Matbaası, İstanbul 1965.

⁷ Murat Tunali, Bedri Rahmi Eyuboğlu, T.İş Bankası Kültür Yayınları 2003, Aperitif Kitaplar 3, s.41-2

Yandı kül oldu

Hüzün geldi baş köşeye kuruldu
Yoruldu yüreğim yoruldu.”

... (Hüzün Geldi, DKD, 107)

Eşi Eren ise, çok kırılmasına rağmen olgun davranmış, oğlu için evliliğini sürdürmüştür. Daha da önemlisi, bezgin Bedri Rahmi'yi yaşama bağlamaya, sanata döndürmeye çalışmış ve bunu başarmıştır. Mari'nin yaptığı Bedri Rahmi büstünü evlerinin baş köşesinde tutması, özverisinin bir başka göstergesidir.

1949'daki bir olay her şeye rağmen Bedri Rahmi'nin Karadut'u unutmadığını ortaya koyar. İstanbul Büyük Kulüp'teki bir toplantıda konuklar Bedri Rahmi'den bir şiir okumasını isterler. O, “Karadutum, çatal karam, çingenem” dizesiyle başlayan “Karadut”u okur. Şiiri gözlerinde yaşlarla tamamlar. Orada bulunanlar ve özellikle Eren Hanım onun üç yıl önce yitirdiği aşkı Mari için ağladığını anlarlar⁸. İkinci kez ve daha derinden yaralanan Eren Hanım bir süre Paris'te yaşamaya karar verir⁹.

Karadut'u böylesine seven Bedri Rahmi'nin bir mektubunda yazdıkları, Karadut şiiriyle ne yapmak istediğini ortaya koyar:

⁸ Bu konuda Can Dünder'ın 09.03.2004 tarihli Milliyet gazetesindeki “Karadut Gerçeği” adlı yazısına bakılabilir. Yedi numaralı dipnottaki kaynakta da aynı konuyla ilgili bilgiler yer almaktadır.

⁹ Paris'te yazdığı 4 Ocak 1950 tarihli mektubunda bu konuya değinir. Mektuptan şu satırları aktarıyoruz:

“Canuşkam,

Kulüpte bir gece, şiir okumuştun, hani! Hatırladın mı? Gözlerinden, birden yaşlar döküldüğünü görünce içimin karardığını hissetmiştim. Sesin, nasıl titremişti.

Hey! Bütün bunları hatırlıyor musun? Sanki böğrüme, kızgın bir ütü yapışmış gibi olmuşum. O gece...Senin seneler sonra bile olsa yanıp tutuştuğunu anlamıştım! Bedri'nin ruhuna, insan üstü bir gücün acıyıp, ona güç vermesi için dua etmişim. Ruhunun çektiği acıları Allah dindirsin. Allah sana resim yapma sevinci versin ve bizim yanımızda yaşamaktan, mutluluk duyabilmeni sağlasın. Eren.”

Bu alıntı Eren Eyuboğlu'nun özverisini ve sevgisini ortaya koyuyor. Bundan sonra Bedri Rahmi 1974'te ölene kadar birlikte çalışıp, ürettiler ve yaşamı paylaştılar. Ancak Eren Eyuboğlu cenaze dönüşünde oğlu Mehmed'e kırgınlığını şu sözlerle anlatır:

“Babanı uğurladık” dedi. “Ama şunu bilmeni istiyorum ki, ona çok kırıldım. Yaşadığı ilişkiyi unutmadım. Hiçbir kadın aşığılanmayı kabul etmez. Buna katlandım, bil ki, sadece senin hayatın karar masın diyedir” Can Dünder'ın yazısından.

“Ben yaşadığım kadar o da benimle, hem de bana hiç yük olmadan, köşeciğinde yaşayacak. Ben öldükten sonra da yaşaması gerek. Bir kitapta, bir şiirde, bir resimde. O zaman ödeşeceğiz.”¹⁰

Bedri Rahmi Karadut sıfatını yakıştırdığı sevgilisi Mari’yi ölümsüz kılmak ister. Bu yolla ödeşeceklerine inanmaktadır. Ne içindir bu ödeşme? Karadut’un yaptığı büst için mi? Bir ölçüde bunun için, ama ondan önce Karadut’un sevgisi için. Bedri Rahmi’nin Karadut’un pek çok resmini yaptığını biliyoruz. Bunların çoğunun hastalık sırasında elden çıktığını da. Karadut şiiri ise bugün elimizde, aynı zamanda herkesin dilinde. Okuyucu bunun bir aşk şiiri olduğunu biliyor, ama öyküsünü bilmiyordu. Karadut şiirinin bu öyküsünden sonra Bedri Rahmi’nin şiirine ve kitabına verdiği adın ne denli simgesel olduğu ortaya çıkıyor.

Bedri Rahmi’nin Şiirlerinde Meyvelerin Kullanımı:

Temalarda Meyveler:

Bedri Rahmi şiirlerinde doğaya hayranlık, insan olmanın erdemi, sevgi, aşk, yaşama sevinci gibi duygular ile insan doğa, insan kır-kent ilişkileri ve çeşitli sosyal, toplumsal sorunları tema olarak işlemiştir. Bütün bu temaları işlerken meyvelerden geniş ve zengin bir biçimde yararlanır. Hatta bazı şiirlerinde meyveyi neredeyse tema düzeyine getirerek işler. Bu işleyişin en zengin örneğini “Oğlum Mehmede Meyvelerimizi Takdim Ederim” şiirinde görürüz.

“ Oğlum Memede

Meyvelerimizi Takdim Ederim

İşte armutlarımız çırılçıplak
Ne avret mahallerinde yaprak
Ne de kendilerini verirken naz ederler
Üç aylık sabinin gülüşü
Yağmurun kendiliğinden dökülüşü gibi
Herşeylerini verirler
Yabana atma meyvelerin şehvetini tosunum
Şehvetle nur
Yalnız meyvelerin cennetinde
Haşrüneş olur
Dalından ayrılan meyveye kulak ver
Hâlâ içerisinde toprağın uğultusu
Ve için için akan serin çeşmeler.
Isır meyveleri tosunum birer birer
İnsanoğlu cennetlerin en güzeline

¹⁰ Tunalı, age, s.43

Meyveleri ısırarak girer.
Oğlum Memede meyvelerimizi takdim ederim
Dilerim Allahtan
Meyve ağaçları sıralansın ömrü boyunca
Hazzın biri tükenmeden
Öteki yansın dallarda alev alev
Ve rüyalarına salkımların buğusu dolsun
Cürmün çağla taşlamaktan
Yaran böğürtlen dikenlerinden
Ölümün ağulu dutlardan olsun.”

(Oğlum Mehmede Meyvelerimizi Takdim Ederim,DKD,38))

Bedri Rahmi bu şiiriyle meyveleri ne denli zengin kullandığını ve çok yönlü işlediğini gösteriyor. Onun bazı şiirlerinde önce bir bahçe imgesi yarattığı dikkati çeker. Ressamlığından da gelen bir yetiyle zenginleşen bu bahçe tablosu dünya ve yaşamla özdeşleşir. Cennet de bir bahçedir. Bu şiirde bahçe cennet olarak gösterilmiştir. Her ne kadar Adem ve Havva yasak meyve (kimine göre bu elma, kimine göre başka bir meyvedir) yüzünden cennetten kovulduysa da Bedri Rahmi’ye göre tam tersine insan cennete meyveleri ısırarak girecektir.

İlk dizede armutlardan söz ediliyor. Armutlar çınlıplaktırlar ve avret yerlerinde yaprak yoktur. Adem ve Havva cennetten kovulduklarında çıplaktırlar ve bir incir yaprağıyla avret yerlerini örtmüşlerdir. Birinci dizede geçen armut ilk bakışta alelade bir meyve türü olarak görülür. Ama hemen insana özgü bir özellik verir Bedri Rahmi. Çıplaklık. Bu kendilerini saklamadan sunma anlamındadır. Naz etmez, bir karşılık da beklemezler. Tıpkı cennette her şeyin karşılıksız sunulması gibi. Yine meyvelerin kendilerini sunmalarını çocuk gülüşüyle özdeşleştirir. Bu gülüş de dünyalara değer, yine doğanın başka öğeleri gibi karşılıksız sunulur.

Bedri Rahmi’ye göre meyveler bir hayat sunmaktadırlar. Toprakten aldıkları canlılığı içlerinde taşıyıp bir haz halinde insanlara sunarlar. İçin için akan çeşmelere benzerler. Kaynakları kurumaz. İnsana düşen ise bu meyveleri tatmak ve bir anlamda topraktaki hayata ortak olmak, cennet mutluluğunu yaşamaktır. Çok kolay ve zahmetsiz bir ortaklıktır.

Bu şiirde meyve doğurganlığın da simgesi olur. Çocuklar insanın meyvesidir ve ömür boyunca sıralanmalıdırlar. Meyvelerin her biri ayrı bir tat, lezzet ve haz kaynağıdır. Yaşamda ve rüyada bu kaynak tükenmemelidir. Rüyalar salkımların buğusuyla dolmalı, ölüm bile meyvelerden olmalıdır. Bu doğanın düzenidir. Oğluna bir yerde bu düzeni anlatır, onunla bütünleştiği ölçüde mutluluğun, tadın, hazzın yaşanacağını öğütler.

Bedri Rahmi başka pek çok şiirinde de doğayı, doğa ve insan ilişkisini tema olarak işler. O doğadaki düzene hayrandır. Doğa kendi kendine yetmekte ve nimetlerini herkesle paylaşmaktadır. Meyveler birbirini ısırmadan büyüyüp kendilerini cömertçe sunmaktadırlar. Bu paylaşım karşısında şükürünü dile getirir.

“Elhamdülillah

Meyveler birbirini ısırmadan büyüdüler

Büyük balıklar küçük balıkları yedi
Biz de büyük balıkları yedik Elhamdülillah
Su hissesini aldı güneşten
Yaprak rengini
Toprak kendi lezzetiyle sarhoş Elhamdülillah” (Elhamdülillah, DKD, 27)

“Can Eriği” şiirinde erikle yaşamayı, doğumu simgeler. Yaşam en değerli hazinedir. Can en büyük müjdedir. Ama aynı zamanda can bir konuktur, baş üstünde taşınmalıdır. Can ile erik arasında özdeşlik kurulur. Çünkü bu can eriğidir. Sulu, sert.

Bedri Rahmi doğayla bütünleşmek ve onun bir parçası olmak arzusundadır. Ancak doğadaki diğer unsurlar gibi bunu kolayca yapamaz. Doğa ve insan arasında bir mesafe vardır. Bedri Rahmi bu mesafenin kalkmasını, doğanın kendisini de diğer öğelerle bir tutmasını ister. Bu olmadığı için kıskanır.

“İkinci istida

Yusufçuk kuşu incir ağacına kondu
Balları damlayan incirleri delik deşik etti
Sonra metelik vermeden çekip gitti
Ben de incirlere uzanacak oldum
Kıyametler koptu.
Altın teraziler kuruldu
Ahret sualleri soruldu.
Yarab! Beni de Yusufçuk gibi bahçelere
Kırlangıç misali mevsimlere uçur!
Senin elinden çıksın rızkım
Beni sen acıktırdın sen doyur
Bensiz boy atsın başakların
Bensiz kabarsın karpuzların
Çilekleri halkederken bana mı sordun
Beni rezil rüsvay etme Tanrım
Ben bir misafir kulunum
Kölen değil, kölen değil.” (İkinci İstida, DKD, 24)

Doğanın ayrılmaz bir parçası olmak isteyen Bedri Rahmi, bunun bir bedeli olduğunu da bilir. Ancak bunu ödemekten yana değildir. Hem aylak yaşamak, hem de doğanın nimetlerinden eksiksiz ve istisnasız yararlanmak ister.

“Açıl Toprak Açıl” şiirinde ise toprağın nimetlerini sunması için

“Açıl toprak açıl
Yabani incirin dallarına süt yürüsün.
Bize meyvelerini dirhem dirhem sunan
Emektar ağaçlarından özünü
Piç fidanlarından meyvelerini esirgeme

Açıl toprak açıl!
Bire on veren başak bin versin
Bize gölgesinden başka
Verecek şeyi olmayan kısır dallar;
Yepyeni meyvelerle bezensin.” (Açıl Toprak Açıl, DKD, 33)

diye seslenir. Ama bu kez toprak her zamanki kadar cömert davranıp açılmaz, bütün nimetlerini altında gizler.

Aşk temalı şiirlerinde de Bedri Rahmi'nin meyvelerden yararlandığını görürüz. “Çakıl” şiirinde, iki bölümlük şiirin büyük bölümünün en önemli ögesi eriktir. Bir erik imgesi yaratır. “Karadut” ve “Sitem” şiirlerinin de teması aşktır. Birinde karadut diğerinde zeytin önemli bir konumdadır. “Karadutum, çatal karam, çingenem” dizesi vurgu amaçlı yinelenir. Aynı biçimde “Sitem” şiirinin yarısında çok işlevsel olarak zeytin ağacı bağdaştırması kullanılır. Bu şiirde de “Önde zeytin ağaçları arkasında yar” dizesi yinelenir.

Bedri Rahmi'de meyvelerin kullanımı yalnızca doğa, insan ilişkileri, aşk temalarını işlediği şiirlerle sınırlı değildir. Meyveleri sosyal, toplumsal ve ekonomik sorunları tema seçtiği şiirlerinde de kullanır. 1950'lerden sonraki toplumsal dönüşümün olumsuz yansımalarını işlediği bir şiirinde meyvelere başvurur. Kentleşme çevreyi değiştirmiş, olumlu gelişmeleri yanında çevre ve doğaya zarar da vermiştir. Bahçeli evler yerini apartmanlara bırakırken ağaçların kesilmesine neden olmuştur. “7 Tane Erik Ağacı” şiirinde ucube bir apartman dikmek için dostu saydığı 7 erik ağacının kesilmesine üzülür.

“Kestiler 7 tane erik ağacının yedisini birden diplerinden
Henüz yeşermeye başlamışlardı çıtır çıtır
Körpe bir salatalık yeşili inceden
Islak, nemli, ümitli
Yedisini birden kazımışlar köklerinden
Saçlarından tutup tutup birer birer
Yedisinin de köklerini sökmüşler
Şimdi onların yerinde cascavlak
Ensesi ceketinden iki parmak dışarda
Üç katlı bir tombalak apartman kuruldu
Güzel bir yapı olsa canım yanmaz
Yapı değil mübarek hacıyatmaz.” (7 Tane Erik Ağacı,DKD, 158)

Görüldüğü gibi bu erikler çevreyle bütünleşmiştir. Beyoğlu'na çıkan sokaktaki arsanın ortasında yazı müjdelemektedir. Yokuşun yoğurtçusu, dondurmacısı, manavı neyse erikleri de aynı değerdedir. Son yaprağına, son meyvesine kadar her şeyini insanlara sunan bu erikler Bedri Rahmi için unutulmayacaklar arasındadır.

Bedri Rahmi'nin şiirinde sosyal ve toplumsal eleştiriler de yer alır. Eleştirilerini doğrudan ve zehir zemberek bir biçimde yapmaz. Mizahi bir hava ve çeşni içinde, gülümsetircesine yapar. Acı bir gülümsetmedir bu. “Soyun Piloğlu Piloğlu” şiirinde bu eleştirilerini yaparken yine meyvelere yer verir.

“Soyun Piloğlu Piloğlu
Önce şapkanı çıkar sonra donunu
Kimsecikler kestirmesin sonunu
Meraktan çatlasınlar biraz
Kimi kocayemişi çıkacak sansın
Kimi çitlenbik kimi muz
Umurunda mı kimsenin
Aynı çamurdan yoğrulduğumuz
Kimi kurt sansın seni kimi kuzu
Soyunurken herkes unutsun
Topyekün insan olduğumuzu” (Soyun Piloğlu Piloğlu, DKD, 210-211)

Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür. Amacımız bunların hepsini derleyip sunmak değil, örneklemdir.

İmgelerde ve edebi sanatlarda meyveler:

Her sanatçı gibi Bedri Rahmi de şiirlerinde imgelere ve edebi sanatlara yer vermiştir. İmgelerin içlerinde edebi sanatları da barındırdığı bilinmektedir. Bedri Rahmi imgelerini ve edebi sanatlarını oluştururken meyvelerden yararlanır. Kişileştirme, benzetme, eğretilme ve telmihlerde meyveleri sıkça kullanır.

Bedri Rahmi'nin çok kullandığı sanatlardan biri kişileştirmedir. Dizelerinde meyveler can ve kişilik kazanır ve konuşur ya da konuşturulurlar. Onun şiirinde nara “meyvelerin kaç tane” diye sorulup “Yiyenler saysın bana ne,” yanıtı alınır. Dallarda iri kalçalı şeftaliler sallanır. Sarı kirazlar bal rengi gözleriyle kulakların arkasından bakarlar.

“Yaşadım
Erik ağaçları şahidimdir
Yıldızlar şahidimdir ” (Bir Şahit Aranyor, DKD,57)

dizelerinde ise şairin yaşadığının tanıklığını yıldızlarla birlikte erik ağacı yapar. Bedri Rahmi meyveleri kişileştirip çoğu zaman insana ait özellikleri verirken bazen de meyvelere ait özellikleri insana verir. Bu yüzden onun şiirlerinde çocuklar kiraz gibi kokarlar.

Edebiyatın en çok değer ve yer verdiği sanatların başında yer alan benzetme de Bedri Rahmi tarafından çok kullanılmıştır. İlk kitabı *Yaradan'a Mektuplar*'ın ilk şiiri olan birinci mektupta günün güneş tarafından bir portakal gibi ikiye bölündüğünü söyler.

“Güneşin böler günlerimizi
Bir portakal gibi ortasından ikiye
Yarısını kulları yer, yarısını geceler” (Birinci Mektup,DKD, 13)

Beşinci mektupta şair kendisini kendi yaratması halinde yapacaklarını anlatır:

“Kendimi kendim yaratsaydım

...

Ne deliler gibi güler
Ne de serviler gibi ağlardım
Ve günlerden bir gün kapının eşiğine,
Nar taneleri gibi serpip kanımı
Ve kendi elceğimle bir karanfil gibi koparıp canımı,
Pencerenin demirlerine bağlardım.” (Beşinci Mektup, DKD, 22)

Tanrıyla konuştuğu bu dizelerde kanını kapısının eşiğine nar taneleri gibi serpeceğini söyleyen şair kendisini serviye, kanının akışını nar tanelerinin serpilmesine benzetir. Bir eylemi anlatırken bile meyvelere dayanan bir benzetme yapmaktadır. Bu benzetmede narın renginden ve tanelerinin çokluğundan yararlanır. Şair gülme eylemini de nar taneleriyle anlatır. “Nar taneleri gibi gülemedim” derken bir özlemi dile getirir. Bu örneklerde aynı zamanda kişileştirme de vardır. Bir başka şiirde can çileğe benzetilir.

“...ve can
Çilek gibi ağzımda
Her nefes bir erik dalı
İçimde cennetten kırıntılar olmalı
Ve mükemmel bir gökyüzü döşeli dayalı
Sonuna kadar açılıns kapıları” (Bahçeler Dolusu, DKD, 46)

Aynı şiirde “günahı ayva gibi dişlediler” dizesinde günahla ayva ilişkisi kurulur. Günah işlemek bir ayvayı dişlemekle anlatılır. Ayva bir somutlaştırma ögesi olur.

Hizmetçiler şiirinde de yaşlı bir kadının solan, çürüyen vücudu ayvaya, hizmetçi kızın yüzü zagudaya benzetilir.

“Bir kenarda Havzada can veren Ayşe
Karnı su toplamış
Hüt dağı gibi şişmişti
Yüzü zaguda gibi yemyeşildi.” (Hizmetçiler, DKD,75)

Salamura yapılmış yeşil zeytine zaguda deniyor. Ölmek üzere olan hizmetçinin yüzü renk açısından zeytine benzetiliyor.

“Sen Büyürken” şiirinde;

“Baban olacak kişi askerdi
Seni bir nar çiçeği gibi kundağında bırakır
Çantasına birkaç roman

Ve birkaç paket Serkdolyan koyup
Müstahkem mevkie giderdi.” (Sen Büyürken, DKD, 76)

diye oğluna seslenir. Bedri Rahmi, kundağında bıraktığı çocuğunu nar çiçeğine benzetir. Benzetmelerinde nar üzerinde yoğunlaştığı ayrıca dikkati çekmektedir.

Bedri Rahmi'nin başvurduğu sanatlardan bir başkası telmihtir. “Üçüncü Mektup” başlıklı şiirde halkın da çok iyi tanıdığı iki kişiye dayanarak iyice klasikleşmiş bir telmih yapılır.

“Al gözüm seyreyle
Hep aynı hikaye
Yine aynı Adem
Yine aynı Havva
Yine aynı elma
Yine aynı armut
Kalanlara yâsin
Gidenlere mevlût
Sen bunu kırk gün kırk gece unut.” (Üçüncü Mektup, DKD, 18)

Burada elma ve armut doğanın bir parçası, bir meyve olarak sunuluyor. Öte yandan Adem ve Havva'ya işaret edilerek aynı zamanda bir telmih ögesi haline getirilerek bir zenginlik yaratılıyor.

Eğretileme sanatını da kullanan Bedri Rahmi'nin unutulmaz örneği ise “karadut”tur.

İmge, renk koku özellikleriyle meyveler :

Bedri Rahmi sevgiliyi düşünürken, tanımlarken, sevgiyi aktarırken doğaya ait öğelere, ağaçlara ve meyvelere başvurur, onlara bağlı imgeler yaratır. “Çakıl” şiirinde sevgilisini düşündükçe içinde bir çakıl taşı ısınır, gelincik açar ve bir erik ağacı çiçekle donanır. Erik ağacıyla güzel bir imge yaratır.

“Seni düşünürken
Bir erik ağacı tepeden tırnağa donanır
Deliler gibi dönmeye başlar
Döndükçe yumak yumak çözülür
Çözülükçe ufalır küçülür
Çekirdeği henüz süt bağlamış
Masmavi bir erik kesilir ağızda
Dokundukça yanar dudaklarım” (Çakıl, DKD, 173)

Ortada bir ağaç ve dalında erik yoktur. Şairin zihninde erik ağacı çiçekle donanır. Eriğin daha önceden bilinen şimdi anımsanan tadı ve etkisi vardır. Erik çağla halinde anımsandığından ekşidir, dudağı yakar.

“Şimdi Ortaköy minaresi sudadır
Sular bu saatte sinsi sinsi
Karpuz kabuğu kokmadadır
Karpuz kabuğu da nerden girdi araya”
(Minare ile Meneviş, DKD, 151)

Suların kokusunu anlatmak için meyve kullanılmış. Karpuz kabuğunun kokusundan yararlanılmış, sular sinsi sinsi karpuz kabuğu gibi kokmaktadır. Su en kolay kirlenen öge olmasına karşın bu özelliğinden uzaklaştırılmış ve körpe karpuzla kokulandırılmıştır. Derinliklerinde gizli gizli karpuz kokusunu barındırmaktadır.

İmgeler yaratılırken renk, ses, koku gibi duylara seslenilir ve onlar harekete geçirilmeye çalışılır. Bedri Rahmi bazı şiirlerinde imge yaratmadan da meyvelerin renk, koku, ses gibi özelliklerinden yararlanır.

“Kestiler 7 tane erik ağacının yedisini birden diplerinden
Henüz yeşermeğe başlamışlardı çıtır çıtır
Körpe bir salatalık yeşili inceden
Islak, nemli, ümitli” (7 Tane Erik Ağacı,DKD, 158)

“Bir çınar boyunca karabiber
İnsanın başı döner
Çiçek mi, meyva mı, tohum mu nedir
Nar tanesi gibi pırl pırl
Çingene pembesinden sıcak” (Karabiber, DKD,168)

Bu alıntılarda salatalık renk, nar ise hem renk hem berraklık özelliğiyle kullanılır.

Dil ve Anlatım Ögesi Olarak Meyveler :

Bedri Rahmi'nin meyveleri büyük bir zenginlikle kullandığını gördük. Elbette sanatlar, imge de bir tür dil ve özellikle anlatım ögesidir. Bu bölümde biraz bu özelliklerin dışında kalan yönleri üzerinde duracağız. Bedri Rahmi'nin şiirlerinde meyvelerle oluşturulmuş deyim, atasözü ve başka dil öğelerini belirlemeye çalışacağız. Meyvelerin daha sıradan ve temel anlamlarında kullanıldığı örnekleri vereceğiz.

“Yusufçuk kuşu incir ağacına konu
Balları damlayan incirleri delik deşik etti
...
Bensiz kabarsın karpuzların
Çilekleri halkederken bana mı sordun” (İkinci İstida, DKD, 24)

“Yabani incirin dallarına süt yürüsün” (DKD,33)

“Petekler dolmuş ağzına kadar
Narlar yarılmış” (DKD, 43)

“Hele bir ballansın böğürtlen dikenleri” (DKD, 53)

“Elmayı ikiye böldüler
İçinden kurt çıktığın gördüler” (DKD, 69)

Bu alıntılarda incir, karpuz, çilek, nar, böğürtlen, elma temel anlamlarıyla kullanılmışlardır.

Bedri Rahmi içinde meyve adı geçen deyimleri de kullanır. Deyimler kalıp sözler içinde yer alsın da çekime girdiklerinden kullanımda esnek olma özelliğiyle sanatçılarca tercih edilirler.

“Bandırma Gönen arası
Bu yıl bereket senesi
Bağlar bahçeler zil zurna
Kavun karpuz çiftetelli ” (Gönen Yollarında, DKD, 211)

Zil zurna sarhoş olmak günlük dilde de sık kullanılan bir deyimdir ve sarhoşluğun en üst noktasını anlatır. Bu deyimde ve bir sonraki dizelerde meyveler bir bolluğun ifadesi olarak kullanılır. Bereket nedeniyle bağlar, bahçeler keyifle kendilerinden geçip zil zurna olmuşlar. Aynı biçimde kavun karpuz da bu neşeye katılmış ve çifte telliye kalkmıştır. Bu çoğul neşeyi, eğlenceyi anlatan bir dil ögesi olarak kullanılmıştır.

Şu örneklerde meyveler yine deyim olarak karşımıza çıkıyorlar:

“Sabır ile koruk helva olsaydı eğer
Çoktan bal küpüne dönerdi bu deniz
Bal çanağı kesilirdi bu toprak kardeşim
Bu tarla, bu deniz, bu bahçeler” (Sabır İle Koruk,DKD, 225)

Bu dizelerde ise meyvenin olgunlaşmadan önceki hali ve onun adı geçer. Üzüm değil koruk kullanılır bu kez. Koruk bir dil aracı, bir anlatım kalıbı biçimine dönüşür, deyim olur ve Bedri Rahmi'nin şiirinde yerini alır. Sabırla koruk bir araya gelir ve helva olur.

“İçmişim armut rakısını
Satmışım şeyin anasını

Ya olduğun gibi görün demiş birisi
Ya görüdüğün gibi ol
Dol kara bakır dol
Dol kara bakır dol” (Turnel Köprüsü, DKD, 271)

Bu dizelerde ise anasını satmak deyimini görüyoruz. Bu deyim meyve içermiyor ama çıkış noktası meyveye bağlı. Armut rakısıyla redif yapılarak ses ve ahenk bağı sağlanmış.

“İstanbul’un çeşmeleri
Genç yaşta sütü kurumuş analar gibi

...

Kiminin ocağına incir dikilmiş
Kiminin diri diri dilleri sökülmüş” (Güzel ile Faydalı, DKD, 117)

Burada da ocağına incir ağacı dikilmek deyimini kullanılmış. Dilleri sökülme de incir dikilmekle uyaklanmış. Bu kullanımda da bir deyim havası yakalanmak istenmiş. Ayrıca dil dökmek, dili çözülmek gibi deyimlerin sesi ve edası dizeye yansımış.

“Bir koltukta iki karpuz
Bölüşmek şart.” (Şart, DKD, 336)

“Armutun iyisini ayılar
Elmanın soyulmuşunu
Kibarlar yer” (Elmanın Kabuğu, DKD, 339)

İlk örnekteki deyimde sığmaz sözcüğü eksiltilerek kullanılmıştır. İkinci örnekte ilk dizede bir deyim görüyoruz. İkinci dizede bir deyim yok. Elmanın soyulmuşu söyleyişi eda açısından deyimle benzetilmiş. Böylelikle deyimden ahenginden yararlanılmış. Yemek fiili ortak kullanılarak ikinci dizede de deyim tadı yaratılmış.

Bedri Rahmi deyimler dışında gündelik dilde yer alan başka kalıpları da kullanır. Türkülerde de yer alan “dalları bastı kiraz” dizesini ya da cümlesini “Durulsana” şiirine sokar.

“Dalları bastı kiraz
Yolları kesti kiraz
Durulsana deli gönül
Durulsana” (Durulsana, DKD, 93)

“Bir elinde hıyar nazik nazik soyar
Dağdan kestim kereste
Kuş besledim kafeste” (Denizli Destanı, DKD, 178)

dizelerinde halkın kullandığı tekerleme soyundan bir kalıp sözü şiirine sokar. Buna aynı edada ortadan bölünerek uyaklanan 6+6=12’li hece kalıbına uyan bir dize ekler. Hıyar ve soyar da uyaklı sözcükler.

“Üç tane elma soydular üç tane portakal” (DKD, 94) dizesinde halk kültüründe değeri olan üç (kalıp) sayısını kullanır.

“Elma dalından uzağa düşmez” (DKD, 139) dizesi armut dibine düşerden örneksenerek kurulmuş olsa gerek.

Bedri Rahmi’de ender olarak hayır dualara rastlanır. İnsanlar için kullanılan bu dua bu kez dut ağacına yöneltilmiştir.

“Kiraz ucuz kadınlar pahalı
Ellerin dert görmesin dut ağacı” (Yeşil, DKD, 81)

Bedri Rahmi’de yinelemeler de önemli bir üslup ögesidir. Genel olarak çeşitli özellikte yinelemeler vardır. Bunlardan biri meyvelerle yapılmıştır. Meyvenin kendisi değil de parçasıyla. Bu parça dilimdir ve sevda için yaptığı yineleme “Bir dilimi zehir zıkkım” yinelemesidir.

“Ve nihayet gelip çattı
Bir dilimi zehir zıkkım
Bir dilimi candan tatlı
...
Bütün haşmetiyle gelip çattı
Bir dilim zehir zıkkım
Bir dilimi candan tatlı” (Kara Sevda,DKD, 101)

“Bir dilimi zehir zıkkım
Bir dilimi candan tatlı
İnsanın tarifi bu oğul, sevdanın değil.” (İnsan Kasidesi, DKD, s.125)

Sonuç:

Bedri Rahmi’nin meyvelere bu kadar önem vermesinin ve bunca zenginlikte kullanmasının başlıca nedeni halk kültürüne, sanatına olan sevgisi ve düşkünlüğüdür. Bu sevgide Cumhuriyetin açtığı ufuk da önemli yer tutar. Cumhuriyetin getirdiği ilkelerden biri halkçılıktır. Halka yönelme, o kaynağı modern biçimlerle işleme Cumhuriyetin kültür ve sanata bakışında vardır. Bir Cumhuriyet çocuğu ve sanatçısı olarak Bedri Rahmi de halka yönelir. Akademideyken genç sanatçılarla yurt gezilerine katılır. Edirne’ye, Çorum’a gider. Hem bakir doğayı resmeder, hem halkla tanışır. Bunları resimlerine ve şiirlerine yansıtır. Onun resme bakışında da halkçı tutum, sanatın herkesle paylaşılması tutumu görülür. Duvar panolarına yönelmesi, bu tutumun bir sonucu olarak düşünülebilir. Aslında onun aşağıdaki sözleri sanat konusundaki görüşlerini açıkça ortaya koyar:

“Halk sanatımızı, ister istemez çağdaş kültürün sağladığı kolaylıklara göre onaracağız. Başboş ırmaklarımız, yer altında sessiz sedasız nefes alan adını bilmediğimiz çeşitli cevherlerimiz gibi yüzde yüz bizim olan ne varsa, hepsine birer birer çekidüzen vereceğiz. Halk sanatımız büyük aydınlarımızı ömürleri boyunca oyalayabilecek bir kaynak kesilecek. Çağdaş kültürün bütün kollarından faydalanan bir halk sanatı ister istemez bir çırpıda dünya çapında olacak. Öyle bir ağaç ki, dalları ve yaprakları aydın kafalardan örülmüş. Köklerini de derinlemesine halk içerisine salmış, işte hiçbir zaman sırtı yere gelmeyecek sanat ağacı.”¹¹

Bedri Rahmi’de Anadolu sevgisi de halk sevgisiyle birleşir. Bedri Rahmi için en önemli kavram sevgidir ve bunun paylaşılmasını vurgular. Doğan Hızlan ondaki bu Anadolu sevgisini “Anadolu çarpmıştı Bedri Rahmi’yi.” sözleriyle özetler¹².

Bedri Rahmi’nin şiirlerinde meyvelere önem vermesinin bir diğer nedeni de doğa sevgisidir. O, evin, kentin karşısına doğayı koyar. Takdim şiirlerinin ikisinde de evi ve kenti anlatır. Bunların karşısında ise yine gökyüzü, ağaç ve meyve vardır. Ev ile kent insanı hapseden ve doğadan koparandır. Gökyüzü, altında toprağı, toprak içinde tohumu, üstünde ağacı ve onun dalında meyveyi barındırır. Doğada hayran olunacak bir düzen vardır. Doğa kendini var edebilmekte ve var ettiklerini insanlarla cömertçe paylaşmaktadır. Bu paylaşım sevgi de dahildir. Sevgi, paylaşma Bedri Rahmi için önemli duygu ve tutumlardır. Doğadaki gibi bunları karşılıksız olarak vermek, yansıtmak ister. Bu noktada büyük şevk, heyecan ve coşku duyar. İnsanın doyusuya, coşkuyla, ışık, renk içinde, haz duyarak, her şeyi paylaşarak yaşama arzusunu ve özlemine okuyucusuna yansıtır. Onlara bu koşullar içinde yaşamayı yakıştırmakta ve bunu teklif etmektedir.

¹¹ Bedri Rahmi Eyuboğlu , Delifışek 2.b., Bilgi Yayınevi, Ankara, 1987, s.269.

¹² Doğan Hızlan , Güncelin Çağırısı, YKY, İstanbul, 1997, s.275

